

μονεύονται αἱ περὶ γλώσσης γινῶμαι τῶν ἀειμνήστων ἐπιφανῶν καθηγητῶν Γεωρ. Κατζιδάκη καὶ Νικολ. Πολίτου.

Τὸ ἔργον τοῦτο, ἀφιερωμένον εἰς τὴν μνήμην τῶν μεγάλων φιλολόγων Πέτρ. Παπαγεωργίου καὶ Σπυρ. Μωραΐτου, Χαρ. Χαριτωνίδου καὶ Κωνστ. Γεωργούλη, εἶναι χρησιμώτατον ὄχι μόνον εἰς τοὺς φιλολόγους ἀλλὰ καὶ εἰς πάντα λόγιον.

Π. Κ. ΓΕΩΡΓΟΥΝΤΖΟΣ

* * *

ΜΙΝΩΣ Μ. ΚΟΚΟΛΑΚΗ, *Τὸ νόημα τῆς Ἀττικῆς Τραγωδίας καὶ ἡ σκη-
νικὴ ἀναβίωσις αὐτῆς*, σελ. 34, Ἀθῆναι 1972.

Ἡ ἐν ἐπικεφαλίδι ἐργασία τοῦ καθηγητοῦ κ. Μίνωος Κοκολάκη ἀποτελεῖ εὐρυτέραν πῶς διαπραγματέυσιν διαλέξεως δοθείσης ὑπ' αὐτοῦ ἐν Pierce College τὴν 13ην Μαρτίου 1971 ὑπὸ τὸν τίτλον *The Message of Greek Tragedy to the Modern World*, ἐν τῷ πλαισίῳ τῶν ἐργασιῶν τῆς Third Inter-School Conference. Ἡ μελέτη αὕτη μικρὰ εἰς ἕκτασιν ἀλλὰ μεστὴ εἰς οὐσίαν καὶ ἀρτία εἰς φιλολογικὴν τεκμηρίωσιν ἀποτελεῖ μίαν πολύτιμον συμβολὴν εἰς τὸ μέγα πρόβλημα κατανοήσεως τοῦ μηνύματος τῆς Ἀττικῆς τραγωδίας, ὡς καὶ τῆς σκη-νικῆς ἀναβιώσεως αὐτῆς εἰς τὸν σύγχρονον κόσμον. Ὡς πρὸς τὸ τελευταῖον ἴδιᾶ σημεῖον τὸ ἀφορῶν εἰς τὰς ἐκάστοτε προσπαθείας «ἐκσυγχρονισμοῦ» τῶν ἀρχαίων ἐλληνικῶν τραγωδιῶν κατὰ τὴν γλωσσικὴν μορφήν ἢ σκηνικὴν τῶν παρουσία-σιν, αἱ ἀπόψεις τοῦ συγγραφέως πρέπει νὰ τύχουν ἰδιαιτέρας προσοχῆς, καθὸ προερχόμεναι ἀπὸ φιλόλογον ὄχι μόνον ἐγνωσμένου κατὰ πάντα κύρους, ἀλλὰ καὶ εἰδικώτερον ἐπισταμένως διατρίψαντα περὶ τὰ ζητήματα τοῦ ἀρχαίου ἐλληνικοῦ θεάτρου καὶ δράματος¹.

Εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς μελέτης τοῦ ὁ συγγραφεὺς προσπαθεῖ νὰ ἐξηγήσῃ τὸ μυστικὸν τῆς μακρᾶς ἐπιβιώσεως τοῦ ἀττικοῦ δράματος, ὡς καὶ τῆς ἐπικαιρότητος αὐτοῦ. Ἐνταῦθα καλῶς τονίζεται ὅτι ἡ ὀρθὴ τοποθέτησις ἐναντι τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς κληρονομίας, καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἡ κατανοήσις τοῦ μηνύματος αὐτῆς δὲν προϋποθέτει ἀπλῶς μίαν «ἀποσπασματικὴν ἀνασυγκρότησιν τοῦ ἀρχαίου πλαι-σίου» (σελ. 6), ἀλλὰ βαθεῖαν καὶ ἐνδελεχῆ μελέτην «τῆς σχέσεως τῶν ἀνθρώ-πων πρὸς ἐκεῖνο καὶ τῶν τρόπων, καθ' οὓς ἕκαστος ὑπευθύνως ἀντεπεξῆλθεν εἰς τὰς ἐξωτερικὰς περιστάσεις» (σελ. 6). Ἐν συνεχείᾳ ὁ συγγραφεὺς ἀνατρέχει εἰς τὰς διασωθείσας ἀρχαίας ἐλληνικὰς τραγωδίας καὶ ἀποπειρᾶται νὰ ἐντοπίσῃ τὴν ρίζαν τῆς τραγικότητος τοῦ κυρίου ἥρωος ἐκάστης, ἥτις ἀποτελεῖ εὐνοήτως καὶ τὸν πυρῆνα τῆς τραγωδίας τοῦ ἀνθρώπου τῆς ἀντιστοίχου περιπτώσεως. Εἰς τὴν Ἀντιγόνην π. χ. βλέπομεν ὅτι τὸ τραγικὸν στοιχεῖον τοῦ ἀνθρώπου ἀπορρέει ἐκ τῆς μειονεξίας του, εἰς τὸν Αἴαντα ἐντοπίζεται εἰς τὸν ἀγῶνα του πρὸς τὸν μυστηριώδη κόσμον πού τὸν περιβάλλει, κ.ο.κ.

Μετὰ τὴν ἀναδρομὴν εἰς τὰς ἀρχαίας ἐλληνικὰς τραγωδίας, ὁ συγγραφεὺς ἀνατρέχει εἰς τὸν Ὀμηρον, διὰ νὰ ἀναζητήσῃ τὰ σπέρματα τῆς τοιαύτης τραγι-κότητος. Ὡς γνωστὸν ὁ Ὀμηρος ὑπῆρξε κατὰ τὸν Πλάτωνα διδᾶσκαλος καὶ ἡγεμὼν τῶν Ἑλλήνων τραγωδιογράφων (Πβ. Πολιτ. X. 595. Ib. 598 D), ὅπερ ἀνεγνώριζε καὶ αὐτὸς οὗτος ὁ Αἰσχύλος, ὅστις ἐκάλει τὰς τραγωδίας του «τεμάχη

1) Πβ. τὰς ἀξιολόγους ἐργασίας αὐτοῦ: *Pantomimus and the Treatise* Περί ὀρχή-σεως, Athens 1959. *The Dramatic Simile of Life*, Athens 1960. *Lucian and the Tragic Performances in his Time*, Athens 1961. Ἐπιβολιμαῖος τοῦ Μενάνδρου, Ἀθῆναι 1962 κ. ἄ.

τῶν Ὀμήρου μεγάλων δείπνων» (Ἀθην. VIII 347 E). Ὡς ὁ συγγραφεὺς ἐν προκειμένῳ ἐπισημαίνει, οἱ πρωταγωνισταὶ ἰδίᾳ τῆς Ἰλιάδος ἀποτελοῦν ἀληθῆ τραγικὰ πρόσωπα, ἰσάζια ἐκείνων τῶν ἀττικῶν τραγωδιῶν.

Ὁ συγγραφεὺς συμπεραίνει (σελ. 32) ὅτι τὸ νόημα τῆς τραγωδίας ἐντοπίζεται «εἰς τὸν ἐναγώνιον προβληματισμὸν τοῦ τραγικοῦ προσώπου ἐνώπιον ἀμυχάνων περιστάσεων καὶ εἰς τὰς παρομαρτούσας συνεπείας, τὰς ὁποίας κυρίως ἐπάγεται ἡ μονομέρεια τῆς ἐλευθέρας ἐκλογῆς του». Ἐν τέλει δέ, ἀφοῦ μνημονευσθῶν μερικὰ συμβατικά γνωρίσματα τῆς ἀρχαίας τραγωδίας καὶ ἐπισημανθῶν οἱ ἰσχυροὶ δεσμοὶ τῶν δραματικῶν ἔργων μετὰ τοῦ σχετικοῦ χρονικοῦ καὶ τοπικοῦ πλαισίου ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐγεννήθησαν καὶ ἐδιδάχθησαν, ἐπισύρεται ἡ προσοχὴ ὅλων ἐκείνων τῶν αὐτοκαλουμένων «ἐκσυγχρονιστῶν» τοῦ Ἀττικοῦ θεάτρου ἐπὶ ὠρισμένων καιριῶν σημείων, τὰ ὁποῖα ἐὰν ἀλλιωθῶν ἢ παραβιασθῶν, θὰ ἐπιφέρουν νόθευσιν τῶν ἔργων καὶ διάσπασιν τῆς ὀργανικῆς των ἐνότητος.

Ἡ διαπίστωσις αὕτη τοῦ κ. Κοκολάκη εἶναι σήμερον ἰδιαιτέρως ἀξιοσημείωτος. Διότι ἡ μανία νὰ «μεταπλάθουν» τὸν ἀρχαῖον λόγον (ὑπὸ τὸ κράτος ἰδία τῆς ἐντυπώσεως ὅτι «ἡ τραγωδία ἀπέθανε», πρ. G. Steiner, καὶ ὅτι δῆθεν ἡ σημερινὴ ψυχὴ δὲν δύναται νὰ εὕρῃ οὔτε κἀν «τὸν ἀντίλαλόν της» ἐντὸς αὐτῆς) καὶ νὰ «ἐκσυγχρονίσουν» σκηρικῶς τὰς ἀττικὰς τραγωδίας, ἔχει κυριεῦσαι καὶ ἐξέχοντας ἀκόμη καλλιτέχνας τοῦ καιροῦ μας (Πβ. τὰς ἀποπείρας τῶν E. Pound καὶ W. Yeats, ὁ πρῶτος νὰ ἐξαμερικανίσῃ καὶ ὁ δεῦτερος νὰ ἐξιρλανδίσῃ τὸν Σοφοκλέα, καθὼς καὶ τὴν μεταφραστικὴν προσπάθειαν τοῦ P. Claudel, ὅστις ἀπέδωσε τὸν Αἰσχύλον κατὰ τὸ ἰδικόν του πομπῶδες καὶ μεγαλόστομον ὕφος). Ἐξ ἄλλου αἰ δῆθεν «ἐκσυγχρονισμένοι» παραστάσεις ἀρχαίων τραγωδιῶν ὑπὸ διαφόρων «πρωτοποριακῶν» συγκροτημάτων δὲν ἐπέτυχον τίποτε ἄλλο, παρὰ νὰ παραμορφώσουν τὸν ἀρχαῖον λόγον καὶ νὰ ἐκρίζωσουν τοὺς ἥρωας τῶν ἔργων ἀπὸ τὰ ἱστορικά των πλαίσια.

Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ὁ καλύτερος τρόπος διὰ νὰ ὑποβοηθήσωμεν τὸν θεατὴν νὰ συλλάβῃ τὸ ἀπαράβλητον κάλλος ἡ θ ο υ ς τῶν ἐλληνικῶν τραγωδιῶν δὲν εἶναι αὐτὸς ὁ ὁποῖος καταβιβάζει τὰ ἔργα μέχρι τῶν καθημερινῶν μας ἰδεολογικῶν καὶ ψυχολογικῶν μικροτήτων, ἀλλὰ ἐκεῖνος ὅστις χειρᾶ γ α γ ε ῖ τὸν θεατὴν ν' ἀνέλθῃ ὁ ἴδιος μέχρι τοῦ ἐκπάγλου ὕψους αὐτῶν τούτων τῶν καλλιτεχνικῶν δημιουργημάτων.

ΓΕΡ. ΜΑΡΚΑΝΤΩΝΑΤΟΣ

* * *

ΤΡΙΑΝΤ. ΔΕΛΗ, Τέχνη Γραμματικὴ — Ὑλὴ καὶ Μεθοδικὴ διδασκαλία τῆς Ἀρχ. Ἑλληνικῆς Γραμματικῆς, Ἀθῆναι 1972.

Ἐὰν κανεὶς ρίψῃ ἐν βλέμμα ἐπὶ τῶν εἰς ἄλλας σελίδας τοῦ παρόντος τεύχους γινομένων ἀναλύσεων προσφάτως ἐκδοθέντων βιβλίων καὶ εἰς τὴν ἐν γένει ἐκδοτικὴν κίνησιν τῶν τελευταίων ὀλίγων ἐτῶν, θὰ καταλήξῃ εἰς τὴν διαπίστωσιν ὅτι διανύομεν μίαν περίοδον ἀναζωογονήσεως τῶν γραμματικῶν, καὶ γλωσσικῶν γενικώτερον, σπουδῶν καὶ τῆς ἐρευνῆς τῶν ἀντιστοίχων θεμάτων. Θὰ ἔλεγε κανεὶς ὅτι εὕρισκόμεθα ἐμπρὸς εἰς ἐν φαινόμενον ἐπιστροφῆς εἰς τὰς ρίζας. Ἀφοῦ δηλαδὴ πολὺ ἐταλαιπωρήθημεν ἐπὶ μακρὸν μὲ διακηρύξεις ὅτι δὲν χρειάζεται νὰ